

2016-02-24
Slutversion

Naturvärdesinventering vid Björnbo, Lidingö stad

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Wallfast AB
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Slutversion: 2016-02-24
Uppdragsansvarig: Johan Allmér
Foton: Om inget annat anges: Johan Allmér.
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	4
Naturinventeringens syfte	4
Metodik	4
Osäkerhet i bedömningen	4
Allmän beskrivning av området	5
Naturvårdsarter	5
Rödlistade arter.....	5
Signalarter	6
Delområden och Naturvärdesbedömning	7
Naturvärden	7
Högsta naturvärde – naturvärdesklass 1	7
Högt naturvärde – naturvärdesklass 2	7
Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3	8
Visst naturvärde – naturvärdesklass 4.....	9
Grön infrastruktur och ekologiska samband	11
Känslighet	12
Förslag till åtgärder	13
Referenser	14

Inledning

Bakgrund

Ekologigruppen AB genomförde under mitten av september 2015 en naturvärdesbedömning vid Björnbo på Lidingö på uppdrag av Wallfast AB. Naturinventeringen visade på ett flertal områden med höga naturvärden. Johan Allmér på Ekologigruppen har utfört fältarbete och sammanställt denna rapport.

Naturinventeringens syfte

Syftet med naturinventeringen är att få kännedom om områdets naturvärden. Naturvärdesbedömningen har även utgjort ett underlag för bedömning av behov av ytterligare inventeringar av särskilda artgrupper som bedöms kunna finnas i undersökningsområdet.

Metodik

Ekologigruppen har utfört naturvärdesinventeringen enligt SIS-standard (SS 199000:2014), nivå medel, med ett tillägg att även naturvärden av klassen visst naturvärde – klass 4 registrerades. Vid naturinventeringen inventerades skogsmiljöerna på förekomst av ekologiskt värdefulla strukturer, som till exempel förekomst av gamla träd och död ved, samt skyddsvärda arter. Utifrån detta avgränsades ett antal områden med höga naturvärden. Ett utdrag ur Artdatabankens databas över rödlistade arter har också gjorts.

Fältarbetet utfördes vid två tillfällen. Två fältbesök gjordes under mitten av september. Vid det första besöket gjordes en naturvärdesbedömning av området, vid det andra besöket gjordes riktade inventeringar av framför allt lavar på äldre ek. Vid fältbesöken registrerades geografiska avgränsningar av naturvärdesobjekt i iGIS med hjälp av en iPad. Noggrannheten i de geografiska avgränsningarna uppskattas vara mellan 5 – 10 meter, beroende på hur bra satellitäckningen gps-mottagaren i iPaden hade vid tillfället.

Osäkerhet i bedömningen

Ingen fullständig artinventering av samtliga organismgrupper genomfördes utan endast ett artsök med fokus på värdearter inom artgrupperna lavar, mossor, svampar och insekter (gnag och kläckhål i träd) i samband med naturvärdesbedömningen. Fältarbetet utfördes under mitten av september månad vilket är en lämplig tidpunkt för att kunna finna många naturvårdsarter, men ett antal arter och artgrupper hittas under andra tider på året. Framför allt gäller det många kärlväxter och fåglar. Dessa artgrupper bedöms dock vara mindre intressanta ur naturvårdssynpunkt givet de naturtyper som finns i området.

En viss osäkerhet i värdebedömningen finns därmed eftersom vissa naturvärden och artgrupper är lättare att kartlägga vid andra årstider och kan ha förbisetts. En expertbedömning har gjorts av delområdenas potential att hysa värdearter och delområdena har därefter tilldelats det högsta värde det bedöms ha potential för, med hänvisning till försiktighetsprincipen.

Allmän beskrivning av området

Det inventerade området domineras i den södra delen av ek och ädellövbestånd medan den norra delen till större delen utgörs av barrblandskog och hållmarkstallskog. Utmed den södra sluttningen, ner mot Elvfsviksvägen, finns en park med äldre ekbestånd. Träden står glest och utgörs nästan uteslutande av äldre träd. I parkmiljön finns ingen föryngring av ek, och ingen större variation i åldrarna på de ekar som växer här vilket är ett problem på längre sikt då kontinuiteten av ek framgent kan komma att brytas. I den nordostligaste delen av parken växer flera gamla tallar, tallarna står glest och är solexponerade. I den västra delen övergår parken till ett tätare och mer skogsartat ekbestånd.

Mot nordväst övergår skogen till en hållmarkstallskog med inslag av gammal tall, inslag av senvuxen ek förekommer också. Delar av hållmarken är glest bevuxen med tall och öppna ytor med exponerade berghällar finns. I den nordvästligaste delen övergår skogen återigen till en ädellövskog med inslag av ek, ask och lönn, även en del äldre asp finns här.

Den norra delen av området utgörs av en hållmark och en nordvänd brant. Skogen domineras av gles och förhållandevis ung hållmarkstallskog, längre ner i branten finns även inslag av gran. Längst ner i branten, mot norra Kungsvägen är lövträdsinslaget stort med asp, björk, några ekar och sälg.

Inne på området finns varierade inslag av träd bland husen, framför allt förekommer tall och ek men andra lövträd förekommer också. Vid infarten till äldreboendet, i den sydöstra delen av området, ligger ett litet skogsparti som domineras av tall och ek. Den sydvästra delen av skogspartiet ligger på en liten höjdrygg medan den nordöstra delen ligger mer låglänt.

Naturvårdsarter

I området hittades 10 naturvårdsarter under denna naturvärdesinventering. Med naturvårdsarter avses fridlysta arter, rödlistade arter, typiska arter, ansvarsarter, signalarter. Naturvårdsarter innefattar även de arter som i Artskyddsförordningen förtecknats med n, N eller B.

Rödlistade arter

Rödlistan - Rödlistkategorier

Rödlistan för Sverige utarbetas av Artdatabanken. Rödlistan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns 7 kategorier:

(RE) försvunnen, (CR) akut hotad, (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (LC) livskraftig, (DD) kunskapsbrist.

Fyra rödlistade arter påträffades vid inventeringen inom undersökningsområdet. En av arterna är en vedlevande svamp som är knutna till gammal tall. Tre av arterna är lavar som växer på gamla ekar. Samtliga lavar växte ca 4 – 5 meter ovan mark vid, eller strax ovanför de första grenarna.

Tallticka, *Phellinus pini* (nära hotad, NT) lever som parasit på gamla levande tallar. Svampens fruktkropp uppträder på tallar som är 100-150 år eller äldre och för att den skall kunna fortleva krävs kontinuitet av så gamla tallar inom ett skogsområde. Tallticken är spridd i stora delar i Sverige och finns framförallt i skogar med naturskogsrester, i hållmarkstallskog eller där gamla tallar förekommer i kulturmark. I undersökningsområdet hittades arten i delområdena 1 och 4.

Gul dropplav, *Cliostomum corrugatum* (nära hotad, NT). Gul dropplav växer praktiskt taget enbart på gamla, grova ekar i öppna till halvöppna miljöer som glesa ekhagar och

lövängar. Främst uppträder den på barkklädda partier men också på torr kärnved. Arten är funnen på en ek i delområde 2.

Skuggorangelav, *Caloplaca lucifuga* (nära hotad, NT). Skuggorangelav växer främst på stora ekar (>1–2 m i diameter) eller mer sällan på ask, lind, hästkastanj eller lönn i halvöppet till slutet läge, särskilt i skogar av hagmarkskaraktär eller på träd i vägkanter. Den växer vanligen inne i djupa barksprickor. Arten är funnen på en ek i delområde 2.

Rödbrun blekspik, *Sclerophora coniophaea* (nära hotad, NT). I östra Svealand växer arten huvudsakligen på grovbarkiga gamla ekar i öppna till halvöppna miljöer, särskilt i skogar av hagmarkskaraktär eller på träd i vägkanter. Den växer vanligen inne i djupa barksprickor. Arten är funnen på en ek i delområde 2.

Signalarter

Signalart

En signalart är en art med specifika krav på sin miljö, men som ändå är någorlunda allmänt förekommande. Genom sin förekomst signalerar arten att det finns särskilda naturvärden i ett område och att det finns möjligheter till förekomster av rödlistade arter.

Samtliga rödlistade arter är även utpekade som signalarter av Skogsstyrelsen, utom skuggorangelav. Utöver de rödlistade arterna som nämnts ovan hittades ytterligare sex arter, varav fyra lavar och två mossor. Brun nållav, gulpudrad spiklav, vit skivlav och sotlav hittades på gamla ekar i delområde 2. Dessa arter växte mellan 2 till 5 meter ovan mark i halvskuggiga lägen. Bland mossor hittades fällmossa och guldlockmossa i delområde 3 och 5.

Delområden och Naturvärdesbedömning

Naturvärdesinventering
Björnbo
Slutversion
2016-02-24

Figur 1. Karta med delområden och naturvärdesklass. Orangea områden visar på höga naturvärden – naturvärdesklass 2, gula områden visar på påtagliga naturvärden – naturvärdesklass 3, gröna områden visar på vissa naturvärden – naturvärdesklass 4. Nummer 1 – 8 anger respektive delområdes nummer och återfinns i beskrivning av naturvärden nedan. Stjärnorna markerar ungefärliga fyndplatser för rödlistade arter.

Naturvärden

De högsta naturvärdena är knutna till äldre parkartade bestånd av ek. I området förekommer även andra ek-/ädellövmiljöer men dessa är något tätare och flerskiktade. Även äldre hållmarkstallskog och inslag av gammal tall förekommer i området.

Nedan beskrivs delområdena med naturvärden mer ingående.

Högsta naturvärde – naturvärdesklass 1

Inga naturvärden med högsta naturvärde är känt från området.

Högt naturvärde – naturvärdesklass 2

Objekt 1. Gamla tallar på gräsmark

Beskrivning av naturförhållanden

Området utgörs av en parkmiljö med inslag av grova gamla tallar. Området är en nordlig utlöpare av delområde 2. Tallarna står gles och är relativt solexponerade. En rödlistad art hittades på en av tallarna, tallticka (NT).

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av gammal tall och förekomst av rödlistad art. Området bedöms ha goda förutsättningar som livsmiljö och förutsättningar för goda artförekomster.

Värdefulla strukturer och funktioner

Gamla tallar.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Tallticka (NT).

Signal- och indikatorarter

Tallticka (S)

Objekt 2. Gamla ekar i park

Beskrivning av naturförhållanden

Området utgörs av en parkmiljö gammal ek utmed Elvsviksvägen. Träden står glest och utgörs nästan uteslutande av äldre träd. I parkmiljön finns ingen föryngring av ek, och ingen större variation i åldrarna på de ekar som växer här. Död ved förekommer endast sparsamt som enstaka torrgrenar på levande träd.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av gammal ek och förekomst av naturvårdsarter, bland annat rödlistade arter. Området bedöms ha goda förutsättningar som livsmiljö och förutsättningar för goda artförekomster.

Värdefulla strukturer och funktioner

Gamla ekar.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Gul dropplav (NT), skuggoranglav (NT), rödbrun blekspik (NT).

Signal- och indikatorarter

Gul dropplav (S), skuggoranglav (I), rödbrun blekspik (S), brun nållav (S), guldpuddrad spiklav (S), vit skivlav (S) och sotlav (S).

Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3

Objekt 3. Ekdominerad ädellövskog

Beskrivning av naturförhållanden

Området utgörs av en tätare och bitvis olikåldrig ädellövskog som domineras av ek. Träden är inte riktigt lika gamla som i delområde 2 men några äldre träd förekommer dock, dessa är dock ganska hårt trängda av intilliggande yngre träd som växer upp i kronorna på de äldre träden. Inslag av äldre tall förekommer också spritt i området. Död ved förekommer sparsamt av klenare dimensioner.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av inslag av äldre ek och förekomst av signalart. Området bedöms ha goda förutsättningar som livsmiljö och förutsättningar för vissa artförekomster.

Värdefulla strukturer och funktioner

Gammal ek, gammal tall.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Inga rödlistade arter är funna i delområdet.

Signal- och indikatorarter

Fällmossa (S).

Objekt 4. Äldre hällmarkstallskog

Beskrivning av naturförhållanden

Området utgörs av en gles hällmarkstallskog i den nordvästra delen av området. Skogen är olikåldrig och inslag av gammal tall förekommer bitvis rikligt. Delar av området utgörs av nästan helt öppna hällmarker. Död ved förekommer sparsamt av klenare dimensioner.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av inslag av äldre tall och förekomst av rödlistad art. Området bedöms ha goda förutsättningar som livsmiljö och förutsättningar för vissa artförekomster.

Värdefulla strukturer och funktioner

Gammal tall.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Tallticka (NT).

Signal- och indikatorarter

Tallticka (S).

Objekt 5. Ekdominerad ädellövskog

Beskrivning av naturförhållanden

Området utgörs av en tätare och bitvis olikåldrig ädellövskog med inslag av ask, ek och lönn i den nordvästra delen av området. Flera grövre aspar finns även i området. Skogsbeståndet är ganska tätt och bitvis förekommer tät slyvegetation. Död ved förekommer sparsamt av klenare dimensioner.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av inslag av äldre ädellövträd och förekomst av signalart. Området bedöms ha goda förutsättningar som livsmiljö och förutsättningar för vissa artförekomster.

Värdefulla strukturer och funktioner

Gamla ekar.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Inga rödlistade arter är funna i delområdet.

Signal- och indikatorarter

Fällmossa (S).

Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Objekt 6. Lövskogsbård

Beskrivning av naturförhållanden

Området består av en bård med lövträd utmed foten av nordsluttningen i området. I delområdet förekommer asp, björk, några ekar och sälg. Inslag av gran finns också.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av brynmiljöer med lövträd. Området bedöms ha små förutsättningar som livsmiljö och dåliga artförekomster sett ur ett naturvårdsperspektiv.

Värdefulla strukturer och funktioner

Inga ekologiska strukturer noterade.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Inga rödlistade arter är funna i delområdet.

Signal- och indikatorarter

Inga signal- eller indikatorarter är arter funna i delområdet.

Objekt 7. Hällmarkstallskog

Beskrivning av naturförhållanden

Området består hällmarkstallskog på en plåtå och i en nordsluttning. Skogen utgörs till större delen av yngre tall, men inslag av äldre till gammal tall förekommer sparsamt. I branten förekommer även en del gran.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av äldre tall. Området bedöms ha små förutsättningar som livsmiljö och dåliga artförekomster sett ur ett naturvårdsperspektiv.

Värdefulla strukturer och funktioner

Inga ekologiska strukturer noterade.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Inga rödlistade arter är funna i delområdet.

Signal- och indikatorarter

Inga signal- eller indikatorarter är arter funna i delområdet.

Objekt 8. Lövskogsbård

Beskrivning av naturförhållanden

Området består av en gles talldominerad blandskog med inslag av ek. Området ligger till stor del på en markerad höjdrygg och i en sydsluttning.

Naturvärdesbedömning

Värdet motiveras av förekomst av äldre tall. Området bedöms ha små förutsättningar som livsmiljö och dåliga artförekomster sett ur ett naturvårdsperspektiv.

Värdefulla strukturer och funktioner

Inga ekologiska strukturer noterade.

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

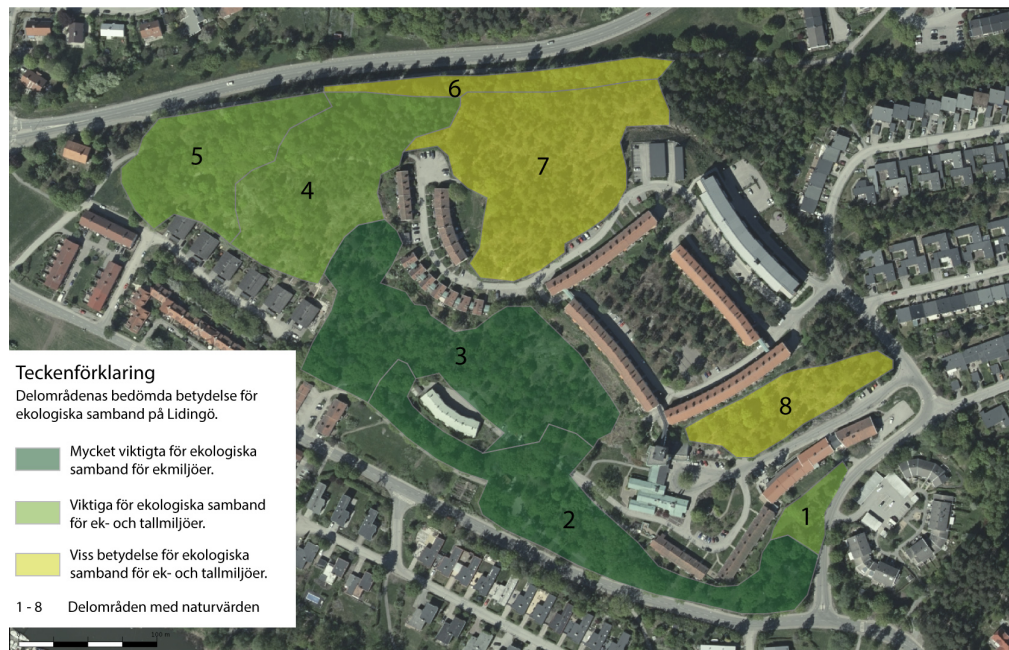
Inga rödlistade arter är funna i delområdet.

Signal- och indikatorarter

Inga signal- eller indikatorarter är arter funna i delområdet.

Grön infrastruktur och ekologiska samband

Naturvärdesinventering
Björnbo
Slutversion
2016-02-24

Figur 2. Karta med delområden och deras bedömda betydelse för ekologiska samband av respektive naturtyp på Lidingö. Mörkgröna delområden visar på delområden som bedöms som mycket viktiga för ekologiska samband för ekmiljöer, ljusgula delområden visar på delområden som bedöms vara viktiga för ekologiska samband för ek- och tallmiljöer och grön-gula delområden visar på delområden som bedöms ha begränsad betydelse för ekologiska samband för ek- och tallmiljöer.

På Lidingö finns det två viktiga ekologiska samband att ta hänsyn till, tallskogsmiljöer och ekmiljöer. De starkaste sambanden finns för tallskogsmiljöerna medan ekmiljöer är mera spridda på Lidingö. Det största området där det bedöms finnas starka ekologiska samband för arter knutna till ädellöv, och framför allt då till ek, är kring Kyrkviken vid Ekholmsnäs. Området sträcker sig som ett slingrande smalt stråk från Käppala i öster upp till Ekholmsnäs och vidare nordväst om Kyrkviken. I området finns ett stort inslag av framför allt ek av olika ålder, inslaget av gamla vidkroniga träd är bitvis stort och området bedöms ha god kontinuitet på ek. Även i intilliggande barrblandskogar finns bitvis ett stort inslag av yngre ek som mycket väl kan stärka de ekologiska sambanden ytterligare om man tillåter en skötsel som gynnar den unga eken att växa till sig. Utöver ek förekommer bland annat äldre träd av ask, alm och lönn, varav ett flertal solitära träd men annars finner man dem i mer slutna lundmiljöer. Även för arter knutna till dessa trädarter bedöms det finnas goda ekologiska samband, dock ej lika starka som för eklevande arter. Utöver Ekholmsnäsområdet finns ett antal mindre områden med starka ekologiska samband för arter knutna till framför allt ek.

Inom undersökningsområdet bedöms det som sagt finnas mycket starka ekologiska samband för ekmiljöer och delar av området ligger i ett stråk utmed norra delen av Kyrkviken som utgör ett av de viktigare stråken på Lidingö. Utifrån den naturvärdesinventering som nu genomförts bedöms delområde 2 utgöra den viktigaste ekmiljön inom området då det på dessa ekar finns höga naturvärden knutna till flera av ekarna. Även delområde 3 bedöms utgöra en mycket viktig ekmiljö för ekologiska samband.

Tallskogsmiljöerna inom området bedöms inte utgöra lika viktiga delområden för de ekologiska sambanden knutna till tallmiljöer men delområde 1, 3 och 4 bedöms ändå fylla en viktig funktion i detta sammanhang då det finns ett relativt stort inslag av gammal tall i dessa.

Känslighet

Då naturvärdena huvudsakligen är knutna till träd är de givetvis känsliga för att enskilda gamla träd och skogspartier avverkas. Avverkas träden försvinner livsmiljöerna direkt för en rad arter knutna till dessa. Vid en exploatering av dessa miljöer riskerar naturvärden knutna till framför allt ek att gå förlorade då träden avverkas. Det är därför viktigt att spara gamla ekar som solitära träd i solexponerade lägen där så är möjligt. Ensamma, solexponerade ekar utgör viktiga livsmiljöer för framför allt lavar, vedlevande svampar och insekter. Genom att göra så skapar man förutsättningar för delar av naturvärdena knutna till ek att finnas kvar i de delområden där man bygger nya hus. Indirekt kan bebyggelse intill gamla träd göra att dessa beskuggas kraftigt vilket missgynnar många lavar och vedlevande insekter knutna till exempelvis gammal solexponerad ek. detta resonemang gäller även för gammal tall.

De ekologiska sambanden som finns inom området är känsliga för bland annat exploatering om den blir omfattande i de miljöer som berörs av sambanden. Om en exploatering innebär mindre ingrepp, där endast mindre delar av ett naturvärdesobjekt berörs, bedöms inte skadan bli märkbar för de ekologiska sambanden. Givetvis är det så att ett gammalt träd med dokumenterad förekomst av bland annat rödlistade arter är mer värda att bevara än några träd som inte har dokumenterade naturvärden. På sikt är de ekologiska sambanden för ekmiljöer känsliga för kontinuitetsbrott vilket kan bli en följd av att det inte finns någon förnygring av ek i området. På sikt är ekförnygringen det riktigt stora problemet på många platser på Lidingö och andra platser i Stockholmsområdet. Om det inte kommer upp unga träd som kan växa upp och få de kvalitéer som behövs för att hysa höga naturvärden medan det finns gamla, värdefulla träd i närheten kan naturvärdena och de ekologiska sambanden försvagas avsevärt.

Förslag till åtgärder

Generellt kan sägas att gamla träd som avverkas ska läggas upp som död ved på lämpliga ställen. I Björnbo är det framför allt aktuellt att ta till vara på ek- och tallstockar. Dessa stockar fyller en mycket viktig ekologisk funktion för framför allt ovanliga vedlevande insekter som är knutna till dessa substrat.

Träden läggs upp på lämpliga platser, detta behöver nödvändigtvis inte vara inom området vid Björnbo utan kan vara på andra platser på Lidingö där man bedömer att det finns behov av död ved. Trädstammarna placeras i solexponerade lägen, några stockar med full markkontakt och medan några kan vila på en sten eller något liknande i ena änden.

Om ett intrång görs i den sydvästra delen av delområde 3 kan detta med fördel kompenseras med att man i delområde 2 planterar ny ek för att säkra föryngringen i området. Denna kompensationsåtgärd är mycket värt om man ser till att stärka de ekologiska sambanden på sikt, och kan mycket väl uppväga den förlust av ek som sker i och med exploateringen. Även om det finns en viss föryngring i exempelvis delområde 3 så har många av de ekarna försämrad vitalitet vilket många gånger leder till att de dör innan de har blivit gamla. En annan kompensationsåtgärd för eventuellt intrång i delområde 3 är att sköta resterande del genom att röja bort en hel del träd så man får en lite mer öppen miljö. Därefter bör skötselåtgärder göras efter behov för att förhindra att delområdet växer igen. Denna åtgärd ökar möjligheten för områdets naturvärden att utvecklas genom att man gör det möjligt för träden att växa till sig och bli gamla. I nuläget finns stor risk att flera träd kommer att dö om igenväxningen får fortgå. Flera av de äldre ekarna i delområde 3 står alldeles för skuggigt för att lavar och insekter ska trivas där.

De ekar som i delområde 2 står nära planerad bebyggelse bör beskäras i krondelen som vetter ut mot den nya bebyggelsen. Detta görs med fördel innan något år innan man påbörjar byggandet för att vänja träden vid det. En sådan åtgärd ska göras av kunniga arborister som är vana att beskära ekar. Det är dock mycket viktigt att man inte beskär hela kronan och glesar ut den för mycket då det kan påverka naturvärdena negativt.

Referenser

Tryckta källor

Artdatabanken. 2015. Registerutdrag på rödlistade arter.

Gärdenfors. Ed. 2010. Rödlistade arter i Sverige.

Norén, M., Nitare, J., Larsson, A., Hultgren, B. & Bergengren, I. 2002. Handbok för inventering av nyckelbiotoper. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Signalarter: indikatorer på skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen 2000